

«Ер юзи» журналининг ўқувчиларига нафис санъат муассасаларимиздан студияни танитиш зарур; чунки, биз ўрток Мўмин Хўжа айтгандай, ингичка санъатимизга бино қуриш кунларидамиз. Хозир бу йўлда нечта кадам қўйсак, ҳар бир кадамимиз келгуси замонда минг маротабалар текширилиб, сараланадир. Ундан кейин: менинг бу кичкина мусобахам билангина элни бу муассасага тегишинча ошно қилолмаймиз. Чунки, яна ўрток Мўмин Хўжа айтгандай «Ўзбек театрининг асосидир». Маскавдаги театр жараёнлари билан чала-чулпа танишиб чиқмоқ учун студия талабалари 7—8 ой лекция эшитдилар. Яқин келгусида бизнинг театримиз ҳам ўша даражаларга қараб анча йўл босиб қолар. Ўша вақтда бу кунги ёзилгон ҳар бир хат (сатр) ёзув, қўп қиғалларни ечишга ёрдам қилар.

Студия бундан икки йил бурун Маскавдаги «Сталин номига очилгон ўзбек билим юрти» қошида алоҳида студия бўлиб ташкил қилинган. Бошда унга Маскав давлат театр мактабида ўқувчи йигитларимиз қирганлар; ундан кейин ўшал вақтгача сахналаримизда ўйнаб келган атоқли санъаткорларимиз қирганлар. Уларнинг орасида Тошкент билан Бухоро ва Фарғонадан элга машҳур ва макбул бўлган йигитларимиз бўлганлар. Хотин-қизлар ҳайъати эса бизнинг тарихимизда биринчи дафъа ўларок, ўзбек қизлари билан Ўзбекистонда тугулиб ўсган тотор қизларидан иборат бўладир (кейингилардан фақат биргина киши).

Биринчи йилда студияда ингичка санъатга оид бирмунча дарслардан бошқа рус тили, она тили ва баъзи бир умумий фанлар ҳам бўладир. Сахна хунари (сценическое м:астерство) фанининг мударрислари у йил ўша фан устида франсузларнинг классик (кадим) адибларидан Мольернинг машҳури жаҳон бўлган «Хасис» пьесасини тайёрлайдилар. Бу пьеса узок йил Самарқандда бир, Тошкентда бир қўйиладир-да, шу билан студиянинг ёзлик иши тамом бўладир..

Бу йил (1925—1926 йилларда) эса студиядан умумий фанлар билан она тили фани муаллимсизликдан чиқориладир, бошқа ингичка санъат фанлари боягидай давом этдириладир. Айниқса, ўткан йил кадим замон театр тарихини ўқутган муаллим ва мунаққид Филиппов бу йил студия талабаларини Маскавдаги театрларнинг тарихлари ва масалалари билан таништирадир. «Сахна хунари»нинг муаллимлари эса бу йил «Хасис»ни бир оз тузатмақ билан бирга машҳур рус адиби Гоголнинг ўлмас қулгуси бўлган «Терговчи»ни инқилобий фожеалардан «Лаббай» (Эхо) ни сўнгра Холхўжа қўрбоши турмушидан сўзсиз ўйин—«Коровул уйқуси»ни тайёрлайдилар. Бундан бошқа ўз муаллимларимиз ўрток Ўйгур томонидан каминанинг «Ёркиной» («Сарқаш қиё») пьесаси тайёрланди. Булардан «Ёркиной», «Терговчи» пьесалари Фарғонанинг Намангандан бошқа ҳамма шаҳарларида «Лаббай» билан «Коровул уйқуси» Тошкентда, Самарқандларда қўйилди.

Олдимиздаги бир қиш таҳсил билан студия тамом бўладир. Ундан сўнг Маориф комиссарлигимизнинг фикрига қараганда, ўша студия талабалари асос қилингани ҳолда марказий ва доимий жумҳурият театримиз ташкил қилинса керак. Шу йил театрнинг қошида ўзига махсус студияси (мактаби) бўладир. У ҳолда, Маскав студияси, эҳтимол,

тамом беркитилса.

Бу йил ингичка санъат фанларидан баъзилари чиқарилиб, ўринларига бошқалари киргизиладир. Чунончи: юз яшаш (грим), сахна яшаш (декорациячилик) ва бошқалар.

Бу йилги репертуарда миллий нарсалар кўпроқ бўлса керак: «Ёркиной» хомрок бўлгани учун яна ишланмакчи; каминанинг 4 пардалик «Узун кулок бобо» деган пьесаси ҳам репертуарга кирса керак. Яна бошқа миллий пьесалар топиш ҳаракати бор.

Студиянинг ўзи билан қискача таништиргондан кейин энди унинг саёхатидан ҳам озор қилиб ўтайлик. Тошкентда (театр санъатининг бу марказида) — студиянинг моддий муваффақияти мазасиз бўлди. Ўзбек базм тўдаси моддий жихатдан ақллар ишонмаслик муваффақият қозонган ҳолда студиянинг муваффақиятсизлиги албатта сабабсиз эмас. У сабаб ҳаттоки кўпимизга маълум. Бизнинг миллий қолғувларимиз асрлардан бери базмларимизда тайёрланиб, халқнинг руҳига сингиб кетган энгил бир шабада ҳам уни кўзгай берадир. Театр эса биз учун янги нарса, сўнгра мингларча тўдаларимизнинг бемаъни ва санъатсиз театрлари халқни бездирган. Шуларни англагон учун студиянинг ўзи ҳам моддий муваффақиятга аҳамият бермади; бу ҳолатни ҳаммадан кўра кўпроқ тушунган Маориф комиссарлигимиз шу моддий тежаш даврида студиянинг моддий қамчилигини ёпди.

Моддий жихат шундай заиф бўлса ҳам маънавий жихати анча яхши бўлди. Санъатни тушунган кишилар келдилар, кўрдилар, ҳарорат билан олқишладилар. Ана шу олқишлар, ана ўша самимий алоқа студияга руҳ берди; бу олқишлар бу кун бир ховуч бўлсалар ҳам, самимий бўлгонлари учун келгусида у ховучларнинг ҳеч қаерга сигмай кетишига қатъий имон келтирадилар.

Сўз охирида студия талабалари тўғрисида икки оғиз қилиб ўтайлик: мен, студия билан бирга бир ярим ойча юриб чинакам санъат фидокорларини кўрганимга ишониб суюндим. Моддий муваффақиятсизлик ҳали бизнинг кўп «фидокорларимизни» ярим йўлда йўлдан урадир. Булар ўз ҳаётларидаги моддий муваффақиятсизликларга ҳам эътиборсиз қарадилар ва кўзларини қизил Маскавнинг тоғлар қадар театрларига тикиб туриб: «— Бизнинг тилагимиз шундай!» дейдилар...

Маскавдаги драмстудиямиз — «Ер юзи» журналининг 1926 йил 12-сонига босилган.

«Давлат базм-қолғи тўдаси» — Ўзбекистонда илк ашула ва ракс ансамбли, 1926 йилда Самарқандда М. Қориёқубов раҳбарлигида ташкил қилган.

Мухитдин қори Яъқубий — Мухитдин Қориёқубов (1896—1957), ўзбек санъатининг таниқли арбоби, ЎзССР халқ артисти.

Булбул ўрток — Булбул Мамедов (1897 — 1961), озарбайжон артисти, опера солисти, СССР халк артисти (1938), профессионал вокал мактаби ва музика театри асосчиларидан бири.

«Мана, каршингизда...» — маколанинг бу тарзда ёзилишига сабаб шундаки, «Маориф ва ўқитгувчи» да фотосурат эълон қилинган (айни шу сонда), Чўлпон эса унда акс этдирилганларни таништиради гўё. Бу суратдагилардан энг машхурлари: Юсуфжон кизик, Тўхтасин гижжакчи (Т.Жалилов), Уста Олим, Ориф гармон (О. Тошматов), Жўрахон яллачи (Ж. Султонов), Мухитдин Кориёкубов ва Тамарахонимлардир.

Йўлдошбой акам — Й. Охунбобоев (1885—1943), таникли давлат арбоби, 1925 йилдан ЎзССР Марказий Ижроия Комитетининг раиси.